

Opening tentoonstelling Kruiswegstaties (Henk van Loenen)
5 maart 2022, De Oude Kerk, Soest

Jasper Sterrenburg

Beste aanwezigen,

Dit komt u waarschijnlijk bekend voor: een frisdrankflesje wat we in de volksmond meestal aanduiden als statiegeldflesje. Statiegeld, daarin zit het woord statie. Dit komt van het Latijnse woord statio, "ik sta", en duidt op een plek waar stil wordt gestaan. In het geval van het flesje: ik heb in de winkel geld betaald, om precies te zijn 15 cent. Dit geld staat als het ware stil in de winkel. Op het moment dat ik het flesje weer terugbreng, krijg ik het statiegeld – het geld dat al die tijd heeft stilgestaan – weer terug.

Als we het woord 'statie' gebruiken in de Nederlandse taal, heeft dat vrijwel altijd te maken met stilstaan.

Een station: een stand- of ligplaats.

Een arrestatie: een staande houding.

Attestatie: een afgelegde verklaring, oftewel: een woord om bij te stil te staan.

En niet te vergeten een statieportret. Tegenwoordig vaak te associëren met een portret van de koning die we in publieke ruimten – zoals het gemeentehuis of de rechtbank – zien.

Beste aanwezigen,

Ik mag u van harte welkom heten bij de opening van een expositie die ook gaat over staties, namelijk de kruiswegstaties van Henk van Loenen.

Mijn naam is Jasper Sterrenburg en ik mag namens het bestuur van de Stichting Kerk en Cultuur Oude Kerk Soest een aantal woorden tot u richten. Allereerst ter gelegenheid van de opening van de expositie. Daarnaast vanwege het concert door Annemieke Hereijgers (fluit) en Ernst Paul Fuchs (piano) waar wij aansluitend van mogen genieten.

Het is alweer drie jaar geleden dat we voor het laatst een expositie in de veertigdagentijd voorafgaand aan Pasen hadden. Door corona hebben we dit twee jaar lang moeten missen. Hoe fijn is het dat we de komende weken tot het Paasweekend mogen genieten van de kruiswegstaties.

Beste aanwezigen,

Wat zijn dat eigenlijk, kruiswegstaties? De Kruisweg dateert van de late Middeleeuwen. In Jeruzalem zochten pelgrims naar de plaatsen waarlangs volgens het evangelie en de traditie de lijdensweg van Jezus had geleid. Toen alle plaatsen eenmaal gemarkeerd waren, vormden ze – statie aan statie – de Kruisweg, in het Latijn Via Crucis, ook wel Via Dolorosa (Lijdensweg) genoemd.

Het voorbeeld van de Kruisweg in Jeruzalem maakte grote indruk op de pelgrims uit het Westen. Op veel plaatsen thuis werden vergelijkbare lijdensroutes uitgezet, soms in de open lucht, langs de wegen of tegen een heuvel op, soms ook in een kerk of kapel.

Aanvankelijk hield men zich in de vormgeving van de lijdensweg aan de verhalen van de evangelisten. Al snel werden ook meer legendarische details in de uitbeelding verwerkt. Bekend is in dit verband met name de Heilige Veronica. Zij zou, volgens Middeleeuwse legenden, één van de vrouwen geweest zijn, die Christus op zijn kruisweg trof en aansprak (Luc. 23,27-31). Veronica reikte Jezus een doek aan om het bloedige zweet af te vegen. De doek zou een afdruk van Jezus' gezicht hebben gekregen (vera icon = ware afbeelding, vandaar haar naam Veronica).

In de vijftiende eeuw telde de Kruisweg al zeven staties. In de zeventiende en achttiende eeuw groeide de kruisweg naar veertien staties.

Dat gebeurde onder invloed van de Franciscanen. Bekend in dit verband is de franciscaanse prediker Leonardo da Porto Maurizio. Volgens hem was het biddend afleggen van de Kruisweg een heilzaam middel om boete te doen. Leonardo wist Paus Clemens XII te bewegen om kruiswegstaties op te richten tot in het Colosseum van Rome, het antieke amfitheater waar veel christenen de marteldood zouden zijn gestorven.

Tot halverwege de 18^e eeuw was er niet een eenduidig aantal staties. Uit diverse publicaties en afbeeldingen valt op te maken dat het aantal varieerde van 7 tot 22 staties. In 1741 werd onder Paus Benedictus XIV de aanwezigheid van een kruisweg verplicht in alle rooms-katholieke kerken. En 10 jaar later, in 1751 dus kreeg de Kruisweg een vaste vorm: ook het aantal van 14 staties werd in dat jaar officieel vastgelegd. Kortom: vanaf 1751 is het in elke katholieke kerk verplicht om niet alleen kruiswegstaties aan te brengen, maar daarbij ook het getal van 14 aan te houden.

Beste aanwezigen,

Veertien kruiswegstaties, u ziet ze vandaag ook hier in de Oude Kerk van Soest hangen, namelijk:

1. Jezus wordt ter dood veroordeeld
2. Jezus neemt het kruis op zijn schouders
3. Jezus valt voor de eerste maal onder het kruis
4. Jezus ontmoet zijn bedroefde moeder
5. Simon van Cyrene helpt Jezus het kruis dragen
6. Veronica droogt het gelaat van Jezus
7. Jezus valt voor de tweede maal onder het kruis
8. Jezus troost de wenende vrouwen van Jeruzalem
9. Jezus valt voor de derde maal onder het kruis
10. Jezus wordt van zijn kleren beroofd
11. Jezus wordt aan het kruis genageld
12. Jezus sterft aan het kruis
13. Het lichaam van Jezus rust in de armen van zijn moeder
14. Jezus wordt in het graf gelegd

Over de plaatsing van de kruisweg hebben nooit voorschriften bestaan, maar als hij langs de muur van een kerk hangt, is dat meestal eerst op de noordwand van oost naar west en verder op de zuidwand van west naar oost. Deze gewoonte is waarschijnlijk gebaseerd op de kruisweg in de Heilig Grafkerk in Jeruzalem.

De staties hebben tot doel om gelovigen als het ware een pelgrimage te laten maken langs de belangrijkste scènes van Christus' lijden en dood. Dit is één van de meest geliefde devoties. Hij wordt uitgevoerd door van statie tot statie te gaan, samen met bepaalde gebeden en meditatie bij de verschillende scènes. Het is gewoonte, dat wanneer de kruisweg in het openbaar wordt gedaan, een couplet te zingen van de 'Stabat Mater' terwijl men van de ene statie naar de andere gaat.

Beste allemaal,

De kruiswegstaties die hier hangen zijn van de hand van Henk van Loenen. Henk van Loenen werd in 1946 in Hilversum geboren. Hij tekende van jongs af aan. Na de middelbare school volgde hij de pabo, lerarenopleiding tekenen, en model / portrettekenen en etsen bij Academie Artibus Utrecht.

Pas later, in de jaren 90, begon hij ook poëzie te schrijven. Naast zijn baan als tekenleraar, hield hij zich steeds meer bezig met poëzie, schilderen en fotograferen. Onder het pseudoniem Juliën Holtrigter publiceerde hij zeven dichtbundels.

Zijn gedichten verschenen in diverse literaire tijdschriften en in bloemlezingen. Zijn werk gaat over kijken. Daarvan getuigen ook de kruiswegstaties die we hier vandaag zien hangen. Het is de wereld waarover de dichter schrijft. En wat hij niet kan verwoorden, maakt hij zichtbaar in zijn schilderijen.

Na lang aarzelen en schetsen schilderde Henk in 2015 een eerste kruisweg in acrylverf op papier. Deze veertien staties waren te zien in de Oud-katholieke kerk van Culemborg en in de Walburgiskerk in Arnhem. Nadat deze was aangekocht, maakte hij in 2018 een nieuwe, soortgelijke kruisweg, onder de titel 'Minste en Meester', dit keer in olieverf op papier. Deze versie kunnen we vanaf vandaag in de Oude Kerk van Soest bewonderen.

Henk van Loenen zegt over zichzelf: "Ik ben als kind al diep geraakt door Christus en hij is mij altijd blijven fascineren. Wie was hij? En wie is hij voor de hedendaagse, rijke Westerse mens?"

Ik ben een Zacheus wiens welvaart ten koste gaat van de armen in grote delen van de wereld. Vanuit mijn boom speur ik met een verrekijker het gezicht van af hem, de meester die de minste wilde zijn. Wat vraagt hij van me?"

Het zijn van schilder én dichter zien we ook terug in de titels die Henk van Loenen deze kruiswegstaties gaf.

1. Ketter of broeder
2. Zondebok of plaatsvervanger
3. Warhoofd of heelmeester
4. Schlemiel of toeverlaat
5. Mislukking of lichtend voorbeeld
6. Dromer of inspirator
7. Dwarsligger of vredestitel
8. Naïeveling of nederige
9. Idioot of wijze
10. Stoorzender of verzoener
11. Mens of God
12. Lozer of Levende
13. Heiligboontje of toegewijde
14. Geloof liefde hoop

Deze titels bevatten allemaal iets van een tegenstelling. Of in ieder geval een vraag om over na te denken. Hoe kijken wij naar de gekruisigde Christus? Wat betekent dat beeld voor ons? Wat nemen wij hieruit mee, bijvoorbeeld in hoe we in het leven staan, naar de wereld en de actualiteit kijken?

Belangrijke vragen die het waard zijn om bij stil te staan. En daar leent deze expositie zich uitstekend voor. Een expositie in de veertigdagentijd voor Pasen, ook wel bekend als de vastentijd. De periode van inkeer en bezinning.

Laten we onszelf de tijd gunnen om vandaag of op een ander moment de komende weken ook echt stil te staan bij de verschillende staties van de lijdensweg van Christus.

Beste mensen,

Ik sluit af met een gedicht van Henk van Loenen schreef bij een van de 14 staties.

Iemand deelt wat hij heeft, geeft zich,
verliest zich, staat doodsangsten uit.

Door vriend en vijand verlaten beseft hij
dat hij omringd is door oeverloos water,
hij bidt en hij smeekt.

Hij moet die kuil in, alleen, zonder
bescherming of licht. Hij is van zijn leven
en sterven de enige, echte getuige.

Iemand deelt lichaam en bloed en weet niet
dat hij een spoor achterlaat,
door alle eeuwen.

Beste mensen,

Met heel veel genoegen verklaar ik hierbij de expositie *Kruiswegstaties – Minste of Meester* van Henk van Loenen voor geopend.

Na het concert is er alle gelegenheid om de expositie te bekijken.

Mocht u er na vandaag nog niet genoeg van hebben, is de Oude Kerk van Soest de komende weken tot Pasen op zaterdag en zondag geopend van 14:00-16:00 uur.

Zegt het voort.